

Prof. ndzw. dr hab. inż. Barbara **RYMSZA**
Instytut Badawczy Dróg i Mostów w Warszawie
Dr inż. Krzysztof **KAPERCZAK**
Instytut Badawczy Dróg i Mostów w Warszawie
Robert **PLEWIŃSKI**
Ogólnopolski Konkurs Modernizacja Roku

DOCENIONE PRZYKŁADY DOSTOSOWANIA PRZESTRZENI DO POTRZEB OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ

1. Wprowadzenie

Dostosowanie przestrzeni do potrzeb osób niepełnosprawnych wymaga z określenia możliwości i potrzeb osób z różnymi niepełnosprawnościami (np. dysfunkcją ruchową, słuchową, wzroku, intelektualną) oraz zdefiniowania obszarów przestrzeni charakteryzujących się zróżnicowanymi uwarunkowaniami (np. topograficznymi, funkcjonalnymi, finansowymi).

Na temat różnych dysfunkcji oraz wynikających z nich ograniczeń napisano stosunkowo dużo i powielanie jest zbędne. Raczej należy się skoncentrować na rodzajach przestrzeni, w której te osoby się poruszają. To może być przestrzeń publiczna związana z obiektami użyteczności publicznej [1] (obiettami służby zdrowia, kultury czy rekreacji [2]), z infrastrukturą transportową [2] (np. drogową i kolejową) lub obszar przestrzeni prywatnej rozumianej jako budynki mieszkalne (zamieszkania indywidualnego lub zbiorowego) - ich „wnętrza” i otoczenie.

Przykładowo w obszarze przestrzeni publicznej sprowadzonej do infrastruktury transportowej znajdują się przejścia bezkolizyjne (skrzyżowania wielopoziomowe) i będące ich składzie drogowe obiekty inżynierskie (np. kładki dla pieszych, mosty, wiadukty i tunele). Mimo, że obecnie w centrach miast przejścia bezkolizyjne są coraz powszechniej zastępowane przejściami w poziomie jezdni, to jednak w wielu miejscach są i w dalszym ciągu będą wykonywane. Ich wielką zaletą, jest odseparowanie pieszego od bezpośredniej styczności z ruchem pojazdów. Jednak zmuszają człowieka do pokonywania różnic wysokości [3]. Dla wielu osób jest to dużym utrudnieniem, dla innych barierą nie do pokonania [4].

Często osoby sprawne nie dostrzegają problemu braku dostępności lub istoty utrudnień, na jakie natrafiają osoby z ograniczonymi możliwościami w poruszaniu się. O tym jak można już istniejącą przestrzeń zmodyfikować opowiemy pokazując przykłady obiektów budowlanych będących elementami omówionych wyżej przestrzeni, które w wyniku przeprowadzonych prac budowlanych zostały dostosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych.

Przykłady obiektów zostały zaczerpnięte z bogatego archiwum konkursu Modernizacja Roku.

2. Konkurs Modernizacja Roku

Ogólnopolski Konkurs Otwarty dla inwestorów, wykonawców i projektantów ma ponad dwudziestoletnią tradycję. Celem Konkursu jest coroczna promocja wyróżniających się szczególnymi walorami przedsięwzięć budowlanych. Zgłaszać można projekty, które za cel obrały sobie ratowanie obiektów dziedzictwa minionych pokoleń. Mogą to być budynki różnego typu – mieszkalne, hotelarskie, przemysłowe, sportowe i zabytkowe, ale też mosty, drogi czy całe obszary poddane rewitalizacji oraz nowe obiekty w przestrzeni urbanistycznej.

Ranga Konkursu i jego zasięg oraz liczba nadsyłanych zgłoszeń rośnie od lat (od kilkudziesięciu w roku 1999 po blisko 1000 w roku ubiegłym)

Rys. 1. Reklama konkursu Modernizacja Roku

Dzięki metodycznej współpracy z naczelnymi organami administracji państwowej, samorządami lokalnymi i różnymi instytucjami udało się wypracować metody pracy, dzięki którym Konkurs dociera wszędzie tam gdzie mają miejsce procesy modernizacyjne. Nagradzane obiekty są wizytówką Konkursu i pomimo upływających lat dobrze się prezentują.

Wydarzeniem podsumowującym kolejne edycje Konkursu jest wręczenie nagród i wyróżnień, które odbywa się z udziałem przedstawicieli ministerstw w miejscu cennym kulturowo i związanym z polskimi tradycjami tj. w salach Zamku Królewskiego w Warszawie. Konkurs jest organizowany przez Stowarzyszenie Ochrony Narodowego Dziedzictwa Materialnego, którego Prezesem jest Roman Piłkuła.

Jednym z kryteriów stosowanych przez jury Konkursu, jest ocena zapewnienia dostępności dla osób niepełnosprawnych, a na szczególną uwagę pod tym względem zasługują obiekty otrzymujące Nagrodę Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych.

3. Przykłady inwestycji edukacyjnych

3.1. Adaptacja XIV wiecznej Szkoły Łacińskiej w Malborku na Centrum Kultury i Edukacji

Szkoła Łacińska to gmach zbudowany w 1352 przez wielkiego mistrza Zakonu Krzyżackiego Winricha von Kniprode jako budowla sprzężona z rytmem średniowiecznych fortyfikacji miejskich. Od XVI wieku budynek pełnił rolę szkoły, w której uczono łaciny, został zniszczony 26 lipca 1899 r. w wyniku pożaru miasta i odbudowany w 1900 r. jako magazyn.

Zakres prac przy obiekcie obejmował konserwację i restaurację ruin Szkoły Łacińskiej i otaczającego zachodniego odcinka murów Starego Miasta i ich adaptację na potrzeby Centrum Kultury i Edukacji w Malborku.

Dzięki pozyskanym przez samorząd środkom pozabudżetowym budynkowi została przywrócona pierwotna, funkcja edukacyjna, a obiekt wyposażono m.in. w planetarium, bibliotekę.

Konserwacja murów obronnych pozwoliła na zachowanie i uwypuklenie wartości średniowiecznego elementu struktury miasta oraz umożliwiła zapewnienie dostępu dla mieszkańców i zwiedzających, w tym także tych o ograniczonych możliwościach poruszania się.

Inwestycja uzyskała Nagrodę Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych w Konkursie Modernizacja Roku 2014.

Rys. 2. Szkoła Łacińska przed i po adaptacji na Centrum Kultury i Edukacji w Malborku

3.2. Przedszkole Integracyjne w Górze Kalwarii

W Konkursie "Modernizacja Roku 2016" w kategorii „nowe obiekty w przestrzeni urbanistycznej” nagrodę przyznano Gminie Góra Kalwaria za budowę Przedszkola Integracyjnego. Inwestycja ta uzyskała także Nagrodę Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych

Przedszkole to budynek parterowy, otwarty, wybudowany na poziomie dróg dojazdowych i chodników zlokalizowany przy ulicy Bema w Górze Kalwarii.

Budynek zawiera część przedszkolną przeznaczoną dla 6 oddziałów przedszkolnych dla 25 dzieci każdy oraz oddzielną od nich część żłobkową dla 20 dzieci. Wyposażenie placówki w niskie regały, stoliki i krzeselka o wysokości dostosowanej do wieku podopiecznych placówki obejmuje również specjalistyczne pomoce dydaktyczne przystosowane do potrzeb i możliwości intelektualnych oraz fizycznych dzieci. Jest w pełni dostępny dla osób niepełnosprawnych, wyposażony w pochylnię prowadzącą do ogrodu. Posiada również plac zabaw dostosowany dla dzieci niepełnosprawnych – został zapewniony dostęp oraz kilka urządzeń i gier integracyjnych.

Rys. 3. Otoczenie i wnętrza Przedszkola Integracyjnego w Górze Kalwarii

4. Przykład obiektu zabytkowego

Do zabytkowej baszty Zamku w Człuchowie zostało zamontowane urządzenie dźwigowe. Dźwig osobowy, wkomponowany w historyczne wnętrze baszty, umożliwia osobom o ograniczonych możliwościach ruchowych zwiedzanie obiektu i podziwianie pięknego krajobrazu z wysokości górnych kondygnacji baszty.

Inwestor - Gmina Miejska Człuchów, za udaną inwestycją uzyskała Nagrodę Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych w Ogólnopolskim Konkursie "Modernizacja Roku 2013".

Szerzej na temat problemów związanych z dostępnością wysokich obiektów widokowych pisali autorzy niniejszej publikacji [5] w pracy „Wieże widokowe - podwójny problem z integracją”

Rys. 4. Zamek w Człuchowie oraz winda zamontowana w baszcie zamkowej

5. Przykłady inwestycji infrastrukturalnych

5.1. Przebudowa ścieżki rowerowej wokół lotniska w Bielsku-Białej

Inwestor: Miejski Zarząd Dróg w Bielsku-Białej uzyskał tytuł "Modernizacja Roku 2016" w kategorii "Drogi i obiekty mostowe". Nagrodzoną inwestycją była przebudowa ścieżki rowerowej na ciąg dróg dla rowerzystów i pieszych, z dostosowaniem do potrzeb osób niepełnosprawnych.

Na 3-kilometrowej pętli rowerowej wokół lotniska Aeroklubu Bielsko-Bialskiego pasem zieleni oddzielono część dla pieszych, którą wyposażono w ławki, kosze na śmieci, stojaki rowerowe, dwie zatoki do zawracania, miejsca do wypoczynku oraz oświetlenie.

Pętla ta wraz z 700-metrową rolkostradą stała się jedną z największych atrakcji w rekreacyjnej ofercie Bielska-Białej.

Rys. 5. Ścieżka pieszo-rowerowa wokół lotniska w Bielsku-Białej

5.2. Infrastruktura turystyczna na obszarze Błędnych Skał w Parku Narodowym Gór Stołowych

Inwestor: Park Narodowy Gór Stołowych - Kudowa Zdrój jest finalistą Plebiscytu „Modernizacja Roku 2014” (głosowanie internetowe na najpopularniejsze modernizacje w Polsce). Został doceniony za

przeprowadzenie prac modernizacyjnych na obszarze Błędnych Skał w Parku Narodowym Gór Stołowych.

Przedsięwzięcie jest elementem wieloetapowego działania prowadzonego na obszarze Parku Narodowego Gór Stołowych, finansowanego ze środków własnych i środków Unii Europejskiej, którego celem jest ochrona krajobrazu i przywrócenie elementów architektury sudeckiej w Górach Stołowych.

Chcąc przedłużyć przyjemność zwiedzania, uatrakcyjnić szlak powrotny oraz udostępnić go osobom o ograniczonej zdolności ruchowej przeprowadzono prace na placu przy labiryncie. Na posadzce, zgodnie ze spadkiem terenu, ułożono monolityczne cięte bloki z piaskowca, wewnątrz placu zostało ograniczone przez naturalne bloki skalne, dla których kontrastem jest gładka, jednobarwna posadzka o równych brzegach. Dach nad wiatą został ukształtowany nieregularnie tak, aby wkomponować się w otoczenie.

Rys. 6. Infrastruktura turystyczna w Parku Narodowym Gór Stołowych – sposób na udostępnienie terenów rekreacyjnych osobom niepełnosprawnym (górne zdjęcia obrazują tradycyjne ścieżki turystyczne – niedostępne dla osób na wózku, na dolnych zaprezentowano nawierzchnie gładkie – dostosowane do przejazdu na wózku)

6. Podsumowanie

Pisząc o transformacji przestrzeni miejskiej do współczesnych standardów trzeba pamiętać o osobach z ograniczeniami w poruszaniu się - słabszych, niepełnosprawnych, starszych. Pokazane inwestycje nagrodzone w Konkursie Modernizacja Roku są tylko drobnym, wybranym przykładem działań, jakie mają miejsce w przestrzeni publicznej.

Jest ich obecnie znacznie więcej, bo generalnie wszystkie obiekty nagradzane w tym Konkursie, może z wyjątkiem obiektów przemysłowych lub prywatnych budynków mieszkalnych, są dostosowane dla osób niepełnosprawnych. To oznacza, że mają odpowiednie pochylnie, urządzenia dźwigowe - przeważnie z sygnalizacją głosową i oznaczeniami brajlem dla niewidomych i niedowidzących. Ponadto ciągi komunikacyjne na jednym poziomie, tablice informacyjne a także przeszkolony personel hotelowy a w pokojach hotelowych dostosowane łazienki i łóżka o odpowiedniej wysokości.

Zapewniony jest również dostęp do tych obiektów z szeroko rozumianej przestrzeni publicznej - chodniki, przejścia dla pieszych (w tym przejścia bezkolizyjne), przystanki komunikacji publicznej oraz miejsca postojowe spełniają kryteria dostosowania.

Jednak to, co wyróżnia nagrodzone obiekty to jakiś szczególny element, który wykracza poza zwykłe, przeciętne dostosowanie.

Mimo, że wszystkie zaprezentowane rozwiązania są stosowane coraz powszechniej, to w dalszym ciągu pozostaje aktualne pytanie czy zawsze poprawnie i czy w wystarczającym zakresie? Ocena tych rozwiązań należy przede wszystkim do osób, którym są one dedykowane, ale także do jurorów Konkursu Modernizacja Roku. A oto przykłady:

Podczas wizji lokalnej związanej z Konkursem okazuje się, że w celu pokonywania schodów zakupiono schodołaz, lecz jego użycie jest utrudnione gdyż jest on schowany i zamknięty w piwnicy, a pracownicy nie potrafią go uruchomić (z resztą niepełnosprawni go nie lubią użytkować i nie wszystkie wózki można nim wciągać).

W innych miejscach przycisk - dzwonek do wzywania personelu, który ma obowiązek udzielenia pomocy, jest umieszczony albo za wysoko albo nie działa. Bywa, że urządzenie dźwigowe jest zamknięte a klucz ma ochrona, do której trzeba się dostać np. po schodach. Dojście do budynku uniemożliwiają za wysokie krawężniki na przejściach dla pieszych, za wąskie, zbyt szerokie lub za strome pochylnie.

To sprawia, że musimy się wzajemnie informować i doszkalać, wymieniać opinie, prowadzić badania i obserwacje. W efekcie stosowane rozwiązania staną się na tyle udoskonalone, że ograniczą (a przynajmniej zminimalizują) wykluczenie osób słabszych, starszych, niepełnosprawnych.

Bibliografia

1. Rymsza B., Kaperczak K.: Standardy dostępności dla Miasta Stołecznego Warszawy, maszynopis dla Biura Pomocy i Projektów Społecznych m.st. Warszawy, 2015, ss, 98.
2. Rymsza B. i inni: Szlaki piesze w Lasach Państwowych. T. IV z serii Turystyka w Lasach Państwowych. Wydawca: Ośrodek Rozwojowo-Wdrożeniowy Lasów Państwowych w Bedoniu, Nowy Bedoń 2017, ss. 267, ISBN 978-83-942898-8-1
3. Kaperczak K., Rymsza B.: Dostępność komunikacyjna infrastruktury użytku publicznego dla osób niepełnosprawnych. II FORUM PRZESTRZENIE MIEJSKIE - Infrastruktura mieszkaniowa, kulturalna i rekreacyjno-sportowa w polskich miastach. Warszawa, 2015 r. publikacja na CD. Tłumaczenie na język gruziński przekazano do Ministerstwa pracy i polityki społecznej
4. Kaperczak K.: Propozycja poprawy dotychczasowych rozwiązań w zakresie dostępności obiektów inżynierskich dla osób niepełnosprawnych, Rozprawa doktorska, Wydawnictwa Uczelniane Uniwersytetu Technologiczno-Przyrodniczego w Bydgoszczy, 2017, ss. 202.
5. Kaperczak K., Rymsza B.: Wieże widokowe - podwójny problem z integracją; w: Integracja sztuki i techniki w architekturze i urbanistyce, Wydawnictwa Uczelniane Uniwersytetu Technologiczno-Przyrodniczego w Bydgoszczy, t. IV/I s. 101-108 (ss. 150)